

Editor's Note:**Generation Z in an Information-Saturated Ecosystem:
Explaining the Transition from Protest to Violence Based on the Theory
of Social and Collaborative Information Seeking (SCIS)****Rasoul Zavaqaqi¹****Abstract**

Purpose: This Editor's Note seeks to explain the transition from protest to violence during the events of January 2026 in Iran from the perspective of Generation Z's Social and Collaborative Information-Seeking. The text aims to demonstrate how patterns of information interaction within an information-saturated ecosystem can redirect collective action from civic demands toward violence. The primary focus is not political judgment, but rather an analysis of the informational mechanisms influencing individual and collective decision-making among young people.

Methodology: The article adopts an analytical-interpretive approach grounded in Shah's (2017) theoretical framework of Social and Collaborative Information-Seeking. In addition to reviewing international scholarship on the infodemic, misinformation and disinformation, and networked collective action, the study draws upon empirical data from a university-based field study on Generation Z's information behavior (a sample of 368 undergraduate students at the University of Tabriz). These data were collected in September 2025, prior to the January 2026 events, and therefore provide a non-reactive depiction of the ordinary information behavior patterns of young adults.

Findings: The findings indicate that Generation Z demonstrates high levels of informational activity and interaction, yet exhibits relative weakness in analytical information use, flexibility of participatory roles, and the strength of stable social ties. The combination of high activity, rapid decision-making, weak social bonds, and network-driven emotional pressure can create conditions conducive to the rapid transition from protest to violence. A strong sensitivity to social justice, when confronted with polarized narratives or disinformation, may generate cognitive vulnerability. These patterns suggest that the recent crisis was less a purely political phenomenon and more a reflection of instability within the informational ecosystem.

Conclusion: The analysis demonstrates that the quality of information and the manner in which it is utilized directly affect the quality of social action. In the absence of critical information literacy and effective information governance mechanisms, digital participation may reproduce emotionally driven and high-cost cycles of collective behavior. Managing social crises in the networked age requires strengthening critical thinking, enhancing transparency of official information, establishing institutionalized channels for youth participation, and rebuilding authentic social bonds. The central challenge is not Generation Z's presence within digital networks, but rather the absence of structures capable of channeling their informational energy toward responsible civic action.

Value: By linking the theory of Social and Collaborative Information-Seeking Behavior to a contemporary social event, this article offers a novel framework for analyzing collective violence in the digital age. Its contribution lies in shifting the discussion from political contestation to informational architecture and the cognitive mechanisms shaping youth behavior. This approach may inform educational, cultural, and information governance policymaking in networked societies and contribute to a preventive understanding of future crises.

Keywords: *Generation Z; Social and Collaborative Information Seeking; Information-Saturated Ecosystem; Transition from Protest to Violence; Infodemic; Disinformation; Collective Action in the Digital Age; Critical Information Literacy, Iran's January 2026 Protests*

How to Cite:

Zavaqaqi, R. (2026). Generation Z in an Information-Saturated Ecosystem: Explaining the Transition from Protest to Violence Based on the Theory of Social and Collaborative Information Seeking (SCIS). *Journal of Knowledge-Research Studies*, 4 (4), 1-13.

Doi: [10.22034/jkrs.2025.21256](https://doi.org/10.22034/jkrs.2025.21256)

URL: https://jkrs.tabrizu.ac.ir/article_21256.html?lang=en

Article Type: Editor-in-Chief Lecture

©The Author(s)

Publisher: University of Tabriz

E-ISSN: [2821-045X](https://www.issn.org/issn/2821-045X)

The paper is an open access and licensed under the Creative Commons CC BY NC license.

1. Introduction

January 2026 once again demonstrated that social crises in the digital age are no longer merely street-level events; rather, they are the direct extension of struggles that take shape within the informational sphere. Protests that could initially be interpreted within the framework of socio-economic demands rapidly escalated into widespread violence, infrastructure damage, and significant human casualties. According to the official report of the Foundation of Martyrs and Veterans Affairs, “the recent incidents resulted in 3,117 fatalities” (Foundation of Martyrs and Veterans Affairs, February 2026).

Furthermore, based on a report issued by the Deputy Office for Public Outreach of the Seminary, drawing on data collected from a sample of 11,252 individuals detained during the January 2026 events in Iran, 77% of those detained were under the age of 30, and 27% were under 18 years old (Aftab News Agency, February 2026). These figures indicate how, in a social crisis largely involving Generation Z², a cycle of information, emotion, and collective action can culminate in human tragedy.

In today’s world, information is no longer merely a tool for awareness; it can become a weapon. The global experience of the COVID-19 crisis marked a turning point in this understanding. For the first time, the World Health Organization warned that humanity was confronting an “infodemic” (World Health Organization, 2020), an epidemic of information capable of spreading as destructively as a virus. Misinformation and disinformation not only distort public perception but can directly lead to loss of life. This is no longer a metaphor; it is a lived global experience.

Today’s younger generation, particularly Generation Z, has grown up in an environment where the boundary between reality, narrative, and media representation has become increasingly blurred. They have been exposed, more than any previous generation in history, to vast volumes of information, images, and competing narratives. In such an ecosystem, the primary challenge is not scarcity of information, but the absence of effective mechanisms for filtering, regulating, and rationally applying information. When information escapes control, individual and collective decision-making drifts away from rational deliberation.

The recent events cannot be adequately understood solely through political or security analyses. At a deeper level, what occurred reflects an informational crisis, a crisis in the ways information is received, interpreted, shared, and translated into action. The young individuals at the center of these events largely operate within environments where social action is organized through social media, emotion often precedes analysis, and the speed of information circulation diminishes opportunities for reflection. Under such conditions, protest can quickly transition into violence, not necessarily because of the intrinsic nature of the demands, but because of the informational architecture through which those demands circulate.

Therefore, to understand why and how protest transitions into violence, it is necessary to turn to frameworks that analyze human behavior within informational contexts. Theories and models of Social and Collaborative Information Seeking, particularly the model proposed by Shah³ (2017), make it possible to examine Generation Z’s actions not merely as political reactions, but as patterns of interaction with information. This perspective enables us to address a central question: how can

Journal of
Knowledge-Research
Studies (JKRS)

Vol 4

Issue 4

Serial Number 14

---

2 . Generation Z refers to individuals born between 1997 and 2012, who are generally between 13 and 28 years old. This generation is considered the first to have grown up entirely in the Internet era (Eldridge, 2026).

3 . <https://ischool.uw.edu/people/faculty/profile/chirags>

patterns of informational participation, the strength of social ties, levels of interaction, and modes of information use shape the trajectory of collective action toward either violence or dialogue?

This Editor's Note represents an effort to examine the recent events through the lens of Social and Collaborative Information Seeking, an effort to demonstrate that the present crisis is fundamentally an informational crisis. If we do not understand how young people receive, interpret, and translate information into action, any social or cultural policymaking will, at best, remain incomplete. Understanding these mechanisms is essential not only for analyzing past events, but also for planning, policymaking, and action in the future.

2. Social and Collaborative Information Seeking: A Framework for Understanding Generation Z Action

To analyze collective action in the networked age, we must first understand how contemporary individuals search for information, interpret it, and translate it into social action. In information science, one of the key frameworks for explaining this process is the model of Social and Collaborative Information Seeking proposed by Chirag Shah (2017), a scholar of information science at the University of Washington. This model is grounded in the premise that information seeking is no longer an isolated, individual activity; in the digital world, it has become inherently social, collaborative, and networked.

Within this framework, individuals obtain information not only from formal sources but also through interaction with others, social networks, online communities, and shared narratives. Decision-making in such environments is not the product of a solitary mind but the outcome of a shared informational ecosystem. Put simply, we no longer think primarily alone; we increasingly think through networks.

Shah's model suggests that social and collaborative information behavior can be examined through several key dimensions, dimensions that are directly related to the formation of collective action.

2.1 Intention

This dimension refers to the degree of conscious entry into the information-seeking process. Does an individual actively search for information with a defined purpose, or are they passively exposed to information through the fluid streams of networks? In digital environments, a large portion of information acquisition occurs unintentionally and without clear purpose, a condition that encourages rapid, low-reflection responses.

2.2 Activity Level

Activity level reflects the extent to which individuals actively produce, redistribute, and participate in information exchange. Generation Z typically demonstrates high activity levels; they are not merely consumers of information but also producers and distributors. This characteristic carries both the potential for awareness-building and the risk of amplifying collective emotional escalation.

2.3 Temporality

This dimension concerns the synchronicity of informational interaction. Social networks compress decision-making into the immediacy of the present moment. The gap between receiving information and reacting socially becomes minimal. Under such conditions, opportunities for reflection, verification, and critical evaluation are reduced.

2.4 Co-location

**Journal of
Knowledge-Research
Studies (JKRS)**

Vol 4

Issue 4

Serial Number 14

Today, many forms of collective action emerge without physical co-presence. Individuals located in separate spaces engage simultaneously within a shared informational environment. As a result, gatherings and movements are often organized in networks before they appear in physical public spaces.

2.5 User Roles

In a healthy informational ecosystem, individuals assume diverse roles: analyst, critic, questioner, or content producer. In polarized environments, however, roles tend to collapse into emotionally driven amplification. Reduced role flexibility contributes to echo chambers, single-voiced narratives, and the erosion of dialogue.

2.6 Awareness

This dimension refers to the degree to which individuals remain informed about the actions of others in a network. Continuous awareness of collective behavior generates social pressure, pressure that may push individuals to align with dominant trends even when they harbor personal doubts.

2.7 Interaction and Communication

High-intensity network interactions accelerate the transmission of emotion. Information in such environments does not merely circulate; its emotional charge is multiplied. This amplification of affect is a critical factor in the rapid transition from protest to violence.

2.8 Tie Strength

Weak and temporary ties, characteristic of many digital relationships, expand participation but reduce personal accountability. In large, anonymous collectives, individuals may engage in behaviors they would never enact within close and stable social relationships.

2.9 Benefit Balance

Perceived fairness or unfairness in the distribution of outcomes plays a central role in shaping collective action. Social networks can intensify or distort these perceptions, reinforcing narratives of injustice or grievance.

2.10 Information Use

The most critical dimension concerns the capacity to analyze and rationally apply information. Exposure to abundant information without the skills to interpret and use it responsibly can lead to dangerous decision-making. It is at this point that an information crisis transforms into a social crisis.

This model allows us to interpret social events not merely as political reactions but as outcomes of patterned interactions with information. If we understand how younger generations operate within these dimensions, we can better explain how a network narrative can rapidly evolve into street action, and, under certain conditions, into violence.

3. Research Findings and Analysis of the Risks in Generation Z's Information Behavior

To move beyond general analyses and toward an evidence-based understanding of young people's position within today's informational ecosystem, reference can be made to the findings of a university-based field study that directly examined the Social and Collaborative Information Seeking of Generation Z. The data are drawn from a Master's thesis in Knowledge and Information Science by Ms. Roghayeh Mahmoudi, entitled "*An Examination of Participatory Information Behavior among Generation Z with Emphasis on Social Search: A Case Study of Undergraduate Students at the University of Tabriz.*" The author of the present editorial served as the thesis supervisor, with Dr. Afshin Hamdi-Pour as advisor. The

Journal of
Knowledge-Research
Studies (JKRS)

Vol 4

Issue 4

Serial Number 14

thesis was defended in October 2025 in the Department of Knowledge and Information Science at the University of Tabriz.

The data were collected in September 2025, prior to the January 2026 events. In other words, they reflect the ordinary, everyday information behavior of students and were not gathered under the influence of the subsequent crisis. The study population consisted of undergraduate students at the University of Tabriz between the ages of 18 and 26 (corresponding to the age range typically associated with Generation Z). From a population of 8,759 students, 368 participants were selected through stratified random sampling. The research instrument was a questionnaire based on Shah's (2017) model of Social and Collaborative Information Seeking.

The findings of this study present a cautionary picture of Generation Z's information behavior, summarized as follows:

3.1. High Level of Activity, Low Level of Information Use

The Generation Z participants in this study scored close to 4 out of 5 on the "level of informational activity" component, indicating a high degree of engagement in searching, sharing, and interacting with information. In contrast, the "information use" component received the lowest mean score, remaining close to the midpoint of the scale.

This gap between high activity and lower analytical use represents one of the most significant vulnerabilities. International research likewise suggests that extensive digital participation without critical information literacy can contribute to the spread of misinformation and emotionally driven collective behavior (Bennett & Segerberg, 2012; Sunstein, 2018; Livingstone, 2019). Under such conditions, users become caught in cycles of resharing rather than engaging in evaluative judgment.

3.2. Weak Social Ties and Networked Diffusion of Responsibility

The study found that the "strength of social ties" within Generation Z's information interactions was below the desirable average. This indicates that many digital relationships are temporary, surface-level, and situational (Boyd, 2014). Granovetter's theory of weak ties suggests that while such networks increase the breadth of information diffusion, they simultaneously reduce individual responsibility (Granovetter, 1973).

Within protest contexts, this characteristic may facilitate the formation of large-scale gatherings in which individual actions dissolve into the crowd, and individuals feel less personally accountable for the ethical and human consequences of their behavior.

3.3. High Speed, Limited Reflection

The "temporality" component revealed that the participants demonstrated a strong tendency toward synchronous and immediate interaction. This pattern aligns with the architecture of social media platforms, where decisions are made in real time. The reduced interval between receiving information and acting upon it limits opportunities for critical reflection (Shah, 2017).

In social crises, such a pattern may accelerate the transition from protest to violence. Decisions that would ordinarily require prolonged consideration may be made within seconds in emotionally charged online environments.

3.4. High Sensitivity to Justice and Vulnerability to Polarized Narratives

One positive finding of the study was the relatively high mean score for the "balance of interests" component. The participants exhibited considerable sensitivity to issues of justice and fairness in the distribution of benefits. However, this same sensitivity, when confronted with polarized information or disinformation, may transform into exaggerated perceptions of injustice.

Journal of
Knowledge-Research
Studies (JKRS)

Vol 4

Issue 4

Serial Number 14

Research on false information demonstrates that emotionally charged and moralized narratives spread more rapidly than neutral information (Vosoughi, Roy, & Aral, 2018). In such an environment, young individuals may make decisions based on distorted perceptions rather than verified realities.

3.5. The Gap Between Interaction and Critical Thought

Generation Z participants scored highly on interaction and communication components, indicating active and expansive networks. However, flexibility of roles was relatively low. This suggests that many users primarily function as resharing agents rather than analytical contributors. In a healthy informational ecosystem, the presence of analytical roles is essential to prevent escalation and extremism. The absence of such roles may transform digital spaces into echo chambers, environments in which divergent voices are marginalized and extreme narratives are amplified (Sunstein, 2018).

3.6. From Informational Pattern to Human Consequence

When these findings are considered alongside the official statistics on fatalities from the recent protests, it becomes clear that the issue extends beyond academic analysis. If left without critical literacy and supportive institutional structures, Generation Z's information behavior may lead to consequences whose costs are borne by society in human lives.

This study demonstrates that Generation Z is not an apathetic generation; rather, it is highly active, sensitive, and participatory. The risk does not lie in these characteristics themselves. The risk lies in the absence of mechanisms capable of channeling this informational energy toward analysis, dialogue, and social responsibility.

4. Discussion and Conclusion: The Crisis of Information, the Crisis of Action

Bringing together the research findings, the analysis of Generation Z's information behavior, and the events of January 2026 reveals that contemporary society is confronting a dual crisis: a crisis within the informational sphere and a crisis in the transformation of information into social action.

In the networked age, information is no longer merely a representation of reality; information itself becomes social reality. What individuals see, read, and share shapes the framework through which they perceive the world. Castells (2015) describes this condition as the power of networks to construct reality. Generation Z is the first generation to have grown up entirely within this informational architecture. For this generation, the boundary between lived experience and mediated experience is remarkably thin.

The referenced university study indicates that Generation Z demonstrates a high level of informational participation but shows relative weakness in the analytical application of information. This gap represents precisely the point at which an informational ecosystem can shift from being awareness-enhancing to crisis-generating. Widespread participation without evaluative competence creates fertile ground for the dissemination of disinformation. Global research has shown that false information spreads faster, more broadly, and more deeply than accurate information (Vosoughi, Roy, & Aral, 2018). In such environments, highly active users may inadvertently become engines of distorted narrative propagation.

When this cycle intersects with collective emotion, network pressure, and weak social ties, the result can be the rapid transition from protest to violence (Twenge, 2017). This phenomenon is not unique to Iran; it reflects a broader global pattern observable in networked societies (Bennett & Segerberg, 2012). However,

Journal of
Knowledge-Research
Studies (JKRS)

Vol 4

Issue 4

Serial Number 14

in each society, the severity of consequences depends on its level of preparedness in managing informational crises.

Official statistics regarding the fatalities of the recent events demonstrate that the issue has moved beyond theoretical discussion and become a human crisis. These figures raise a fundamental question: how can information lead to death?

The answer lies in recognizing that information is not merely content; information generates action. During the COVID-19 crisis, the World Health Organization warned of an “infodemic,” a condition in which misinformation could cost lives. That warning now finds relevance in the realm of social action. We live under the influence of the information we consume, and the quality of that information determines the quality of our decisions.

If young people grow up in an environment where speed prevails over accuracy, emotion over analysis, and resharing over critical reflection, society will inevitably experience recurring cycles of crisis. The core problem is neither the existence of social media platforms nor the inherent nature of Generation Z. Rather, it is the absence of an effective information governance system capable of systematically strengthening information literacy, networked responsibility, and critical thinking.

From this perspective, the recent protests can be interpreted as a warning signal of a deeper structural issue. A society that fails to manage its informational architecture will ultimately pay the cost in its public spaces.

5. Policy and Practical Recommendations: Redefining Generation Z’s Relationship with the Information Ecosystem

If the findings of this study are interpreted within Shah’s model of Social and Collaborative Information Seeking, a dual image of Generation Z emerges: a generation characterized by high levels of informational activity, interaction, and participation, yet exhibiting relative weaknesses in analytical information use, stable social ties, and flexibility of participatory roles. This combination does not indicate a deficit of social energy; rather, it reflects a surplus of energy without guiding structures. Therefore, the central issue is not Generation Z itself, but how this generation is positioned within the broader social, informational, and governance architecture.

5.1. Recommendations for Generation Z

The findings indicate that Generation Z scored highly on the components of “level of activity,” “interaction,” and “intensity of communication.” This suggests that the capacity for participation, content creation, and network presence constitutes a genuine strength of this generation. Reform efforts should not aim to suppress these qualities; rather, they should seek to channel them toward informed and responsible participation. The observed weakness in the “use of information” component indicates that the core challenge lies in the quality of information processing rather than its quantity.

Generation Z requires a transition from emotional participation to reflective participation. This transition can occur when young individuals become aware that every act of resharing contributes to the construction of social reality. Within the model of Social and Collaborative Information Seeking, intentionality constitutes a foundational element of informational action. Strengthening intentionality means transforming immediate reaction into responsible decision-making. Generation Z must learn that pause is not passivity; rather, it is an integral component of

**Journal of
Knowledge-Research
Studies (JKRS)**

Vol 4

Issue 4

Serial Number 14

meaningful participation. In a high-speed digital environment, the capacity to delay reaction becomes a cognitive virtue.

Furthermore, the weakness identified in “role flexibility” suggests that many members of Generation Z have had limited opportunities to experience diverse social roles. Practicing varied roles through collaborative projects, volunteer activities, and tangible social responsibilities can compensate for this limitation. The aim of this recommendation is not to constrain Generation Z, but to translate digital participation into social maturity.

5.2. Recommendations for Families

The study indicated that the “strength of social ties” among Generation Z is lower than desirable. The family represents the primary institution capable of repairing this weakness. However, strengthening social bonds does not occur through control; it occurs through dialogue. The family should become an environment in which information is analyzed rather than merely consumed.

When Generation Z engages in discussion at home about news, rumors, and circulating narratives, the “awareness” component within the social information behavior model is reinforced. Individuals learn to view information within a network of perspectives rather than along a single linear path. This process enhances analytical capacity and reduces emotionally driven reactions.

The deficit in role flexibility can also be addressed at the family level. When young individuals are given opportunities to act as decision-makers, advisors, or coordinators of small projects within the family context, they develop the ability to navigate shifting social roles. Such experiences transfer directly to behavior in broader social arenas. In this sense, the family functions as the first laboratory of participatory governance.

5.3. Recommendations for Governance

The findings demonstrate that Generation Z is strong in “participatory intent” and “level of activity,” yet this energy lacks a clearly defined place within formal institutional structures. When participation is not institutionalized, it risks transforming into explosive action. Therefore, the challenge of governance should not be framed as controlling Generation Z, but rather as creating formal channels through which their participation can be constructively integrated.

Governance systems should move Generation Z from being the object of policy to becoming an actor within policy. Youth advisory councils, official digital participation platforms, legally protected mechanisms for civic protest, and direct dialogue with decision-making institutions represent preventive tools for crisis mitigation. Such mechanisms strengthen the “balance of interests” component, allowing young people to perceive themselves as stakeholders in the distribution of voice and power.

At the same time, the weakness in “use of information” is not solely an individual issue; it reflects deficiencies in the circulation of official information. When official information is delayed or lacks transparency, disinformation fills the vacuum. Information governance entails increasing the speed, transparency, and credibility of official communication. The cumulative outcome of these measures is the production of social capital.

Moreover, the weakness in “strength of connection” suggests that society requires new collective spaces, spaces where genuine collaboration replaces purely digital connection. Cultural policy, without the reconstruction of tangible participatory environments, cannot effectively guide the networked behavior of

Journal of
Knowledge-Research
Studies (JKRS)

Vol 4

Issue 4

Serial Number 14

young people. Generation Z must experience concrete cooperation, shared projects, and real social responsibility.

Ultimately, the present generation, with its particular characteristics, capacities, and challenges, requires a fundamental redesign of both formal and informal educational systems. Such systems must structurally place information literacy, critical thinking, media maturity, reflective decision-making skills, and responsible participation within the digital ecosystem at the center of educational planning.

6. Conclusion

The recent crisis demonstrated that the central issue facing society is not Generation Z's presence in digital networks; rather, it is the absence of structures capable of transforming this generation's informational energy into sustainable social action.

A generation characterized by high levels of activity but limited analytical application of information, if left unsupported, is prone to emotionally driven reactions. A generation lacking stable social bonds may exhibit riskier behavior within anonymous crowds. A generation without a recognized role within formal institutional structures may come to view the street as a substitute for institutional participation.

Yet, if that same generation is acknowledged within formal structures, if it is granted meaningful roles, provided with credible information, and enabled to experience authentic social bonds, it can become one of the most powerful engines of social capital.

The challenge, therefore, is not to restrain Generation Z, but to redesign the informational, social, and institutional architecture in which it operates. Only through such structural recalibration can informational energy be redirected from crisis toward constructive civic engagement.

7. References:

- Aftab News Agency. (2026, January 28). *Statistics on the January 2026 protests: Who were they and what did they want?* <https://aftabnews.ir/004LNq> [In Persian].
- Bennett, W. L., & Segerberg, A. (2012). The logic of connective action: Digital media and the personalization of contentious politics. *Information, Communication & Society*, 15(5), 739–768. <https://doi.org/10.1080/1369118X.2012.670661>
- Boyd, d. (2014). *It's complicated: The social lives of networked teens*. Yale University Press.
- Castells, M. (2015). *Networks of outrage and hope: Social movements in the Internet age* (2nd ed.). Polity Press.
- Eldridge, A. (2026, February 17). Generation Z. *Encyclopedia Britannica*. <https://www.britannica.com/topic/Generation-Z>
- Iran Foundation of Martyrs and Veterans Affairs. (2026, January 21). *Number of martyrs in recent terrorist and armed attacks announced*. <https://isaar.ir/ZCR3> [In Persian].
- Livingstone, S. (2019). Audiences in an age of datafication: Critical questions for media research. *Television & New Media*, 20(2), 170–183. <https://doi.org/10.1177/1527476418811118>
- Mahmoudi, R. (2025). *An examination of participatory information behavior among Generation Z with emphasis on social search: A case study of undergraduate*

Journal of
Knowledge-Research
Studies (JKRS)

Vol 4

Issue 4

Serial Number 14

students at the University of Tabriz [Unpublished master's thesis]. University of Tabriz [In Persian].

Shah, C. (2017). *Social information seeking: Leveraging the wisdom of crowds*. Cambridge University Press. <https://link.springer.com/book/10.1007/978-3-319-56756-3>

Twenge, J. M. (2017). *iGen: Why today's super-connected kids are growing up less rebellious, more tolerant, less happy, and completely unprepared for adulthood*. Atria Books.

Vosoughi, S., Roy, D., & Aral, S. (2018). The spread of true and false news online. *Science*, 359(6380), 1146–1151. <https://www.science.org/doi/abs/10.1126/science.aap9559>

World Health Organization. (2020). *Managing the COVID-19 infodemic: Promoting healthy behaviours and mitigating the harm from misinformation and disinformation*. <https://www.who.int/news/item/23-09-2020-managing-the-covid-19-infodemic>

Journal of
Knowledge-Research
Studies (JKRS)

Vol 4

Issue 4

Serial Number 14

سخن سردبیر:

نسل زد در اکوسیستم اشباع اطلاعات:

تبیین گذار از اعتراض به خشونت بر اساس نظریه رفتار اطلاع‌یابی اجتماعی و مشارکتی

رسول زوارقی^۱

۱. استاد، گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران zavarraqi@tabrizu.ac.ir

چکیده

هدف: این سخن سردبیر با هدف تبیین گذار اعتراض به خشونت در رویدادهای دی‌ماه ۱۴۰۴ ایران، از منظر رفتار اطلاع‌یابی اجتماعی و مشارکتی «نسل زد» نگاشته شده است. متن می‌کوشد نشان دهد چگونه الگوهای تعامل اطلاعاتی در یک اکوسیستم اشباع اطلاعات می‌تواند کنش جمعی را از سطح مطالبات مدنی به خشونت سوق دهد. تمرکز اصلی نه بر داوری سیاسی، بلکه بر تحلیل سازوکارهای اطلاعاتی مؤثر بر تصمیم‌گیری فردی و جمعی نسل جوان است.

روش‌شناسی: رویکرد مقاله تحلیلی-تفسیری و مبتنی بر چارچوب نظری رفتار اطلاع‌یابی اجتماعی و مشارکتی شاه (۲۰۱۷) است. علاوه بر مرور ادبیات بین‌المللی درباره اینفودمیک، دژاطلاعات و کنش شبکه‌ای، از داده‌های یک مطالعه میدانی دانشگاهی درباره رفتار اطلاع‌یابی نسل زد (نمونه ۳۶۸ دانشجوی کارشناسی دانشگاه تبریز) به عنوان شواهد تجربی استفاده شده است. این داده‌ها پیش از بحران دی‌ماه گردآوری شده و تصویری غیرواکنشی از وضعیت عادی رفتار اطلاعاتی نسل جوان ارائه می‌دهد.

یافته‌ها: یافته‌ها نشان می‌دهد «نسل زد» دارای سطح بالای فعالیت و تعامل اطلاعاتی است، اما در کاربست تحلیلی اطلاعات، انعطاف نقش‌های مشارکتی و قدرت پیوندهای اجتماعی پایدار ضعف نسبی دارد. ترکیب فعالیت بالا، سرعت تصمیم‌گیری، پیوندهای ضعیف و فشار هیجانی شبکه‌ای می‌تواند زمینه‌گذار سریع اعتراض به خشونت را فراهم کند. حساسیت بالا نسبت به عدالت اجتماعی، در مواجهه با روایت‌های قطبی یا دژاطلاعات، آسیب‌پذیری شناختی ایجاد می‌کند. این الگوها نشان می‌دهد بحران اخیر بیش از آنکه صرفاً سیاسی باشد، بازتاب یک بحران در اکوسیستم اطلاعاتی است.

نتایج: نتایج تحلیل نشان می‌دهد کیفیت اطلاعات و شیوه کاربست آن مستقیماً بر کیفیت کنش اجتماعی اثر می‌گذارد. در غیاب سواد اطلاعاتی انتقادی و سازوکارهای حکمرانی اطلاعاتی، مشارکت دیجیتال می‌تواند به بازتولید چرخه‌های هیجانی و پرهزینه منجر شود. مدیریت بحران‌های اجتماعی در عصر شبکه‌ای مستلزم تقویت تفکر انتقادی، شفافیت اطلاعات رسمی، ایجاد کانال‌های مشارکت نهادمند برای جوانان و بازسازی پیوندهای اجتماعی واقعی است. در واقع مسئله و چالش اصلی، حضور نسل زد در شبکه‌ها نیست، بلکه فقدان ساختارهایی است که انرژی اطلاعاتی آنان را به کنش مسئولانه هدایت کند.

اصالت و ارزش: این مقاله با پیوند دادن نظریه رفتار اطلاع‌یابی اجتماعی و مشارکتی به یک رخداد اجتماعی معاصر، چارچوبی نو برای تحلیل خشونت جمعی در عصر دیجیتال ارائه می‌دهد. ارزش آن در انتقال بحث از سطح منازعات سیاسی به سطح معماری اطلاعاتی و سازوکارهای شناختی نسل جوان است. این رویکرد می‌تواند مبنایی برای سیاست‌گذاری آموزشی، فرهنگی و حکمرانی اطلاعاتی در جوامع شبکه‌ای فراهم کند و به فهم پیشگیرانه بحران‌های آینده کمک نماید.

کلیدواژه‌ها: نسل زد؛ رفتار اطلاع‌یابی اجتماعی و مشارکتی؛ اکوسیستم اشباع اطلاعات؛ گذار اعتراض به خشونت؛ اینفودمیک؛ دژاطلاعات؛ کنش جمعی در عصر دیجیتال؛ سواد اطلاعاتی انتقادی؛ اعتراضات دی ۱۴۰۴ ایران

چگونه به این مقاله استناد کنیم؟

زوارقی، رسول (۱۴۰۴). نسل زد در اکوسیستم اشباع اطلاعات: تبیین گذار از اعتراض به خشونت بر اساس نظریه رفتار اطلاع‌یابی اجتماعی و مشارکتی. نشریه مطالعات دانش‌پژوهی، ۴ (۴): ۱-۱۳.

Doi: [10.22034/jkrs.2025.21256](https://doi.org/10.22034/jkrs.2025.21256)

URL: https://jkrs.tabrizu.ac.ir/article_21256.html

نوع مقاله: سخن سردبیر

© نویسندگان

ناشر: دانشگاه تبریز

شاپا الکترونیکی: 2821-045X

این مقاله به صورت دسترسی باز و با لایسنس CC BY NC کرییتیو کامنز قابل استفاده است.

دی‌ماه سال ۱۴۰۴ بار دیگر نشان داد که بحران‌های اجتماعی در عصر دیجیتال دیگر صرفاً رخدادهای خیابانی نیستند؛ بلکه امتداد مستقیم نبردهایی هستند که در سپهر اطلاعاتی شکل می‌گیرند. اعتراضاتی که در ابتدا می‌توانست در چارچوب مطالبات اجتماعی اقتصادی تفسیر شود، در مدت کوتاهی به خشونت‌های گسترده، تخریب زیرساخت‌ها و تلفات انسانی سنگین انجامید. بر اساس گزارش رسمی بنیاد شهید و امور ایثارگران، متأسفانه «حوادث اخیر به جان‌باختن ۳۱۱۷ نفر انجامیده است» (بیانیه بنیاد شهید و امور ایثارگران، اول بهمن ۱۴۰۴). همچنین بر مبنای گزارش معاونت تبلیغ حوزه علمیه، که با تمرکز بر داده‌های جمع‌آوری شده از یک نمونه ۱۱۲۵۲ نفر از دستگیرشدگان حوادث دی‌ماه ۱۴۰۴ ایران انجام شده، سن ۷۷ درصد دستگیرشدگان زیر ۳۰ سال و ۲۷ درصد زیر ۱۸ سال گزارش شده است (پایگاه خبری آفتاب، ۸ بهمن ۱۴۰۴). این ارقام، نشانه‌ای هستند از اینکه چگونه در این بحران اجتماعی مبتنی بر «نسل زد»، چرخه‌ای از اطلاعات، هیجان و کنش جمعی می‌تواند به فاجعه انسانی تبدیل شود.

در جهان امروز، اطلاعات دیگر صرفاً ابزاری برای آگاهی نیست؛ می‌تواند به سلاح تبدیل شود. تجربه جهانی بحران کرونا نقطه عطفی در این فهم بود. سازمان جهانی بهداشت برای نخستین بار هشدار داد که بشر با پدیده‌ای به نام «اینفودمیک»^۲ روبه‌رو است (سازمان بهداشت جهانی، ۲۰۲۰)؛ یعنی همه‌گیری اطلاعاتی که می‌تواند به اندازه یک ویروس کشنده باشد. اطلاعات نادرست یا «کژاطلاعات»^۳ و دژاطلاعات یا «اطلاعات عامدانه گمراه‌کننده»^۴ نه تنها افکار عمومی را منحرف می‌کنند، بلکه می‌توانند مستقیماً به مرگ انسان‌ها بینجامند. این واقعیت، امروز دیگر یک استعاره نیست؛ یک تجربه زیسته جهانی است.

نسل جوان امروز، به‌ویژه نسل زد، در محیطی رشد کرده‌اند که در آن مرز میان واقعیت، روایت و بازنمایی رسانه‌ای به شدت مبهم شده است. آنان بیش از هر نسل دیگری در تاریخ، در معرض حجم عظیمی از اطلاعات، تصاویر، و روایت‌های متناقض قرار دارند. در چنین اکوسیستمی، مسئله اصلی کمبود اطلاعات نیست؛ بلکه فقدان سازوکارهای کنترل، پالایش و کاربردی عقلائی اطلاعات است. هنگامی که اطلاعات از کنترل خارج می‌شود، تصمیم‌گیری فردی و جمعی نیز از مدار عقلانیت فاصله می‌گیرد.

۱. نسل زد (Z Generation) به متولدین بین سال‌های ۱۹۹۷-۲۰۱۲ (۱۳۷۶-۱۳۹۱) که عمدتاً در دامنه سنی بین ۱۳ تا ۲۸ سالگی قرار دارند اطلاق می‌شود. این نسل در واقع اولین نسلی هستند که به صورت کامل در دوره اینترنت رشد کرده‌اند (الدريج، ۲۰۲۶).

2. Infodemic
3. Misinformation
4. Disinformation

حوادث اخیر را نمی‌توان صرفاً در چارچوب تحلیل‌های سیاسی یا امنیتی فهم کرد. آنچه رخ داد، در سطحی عمیق‌تر، بازتاب یک بحران اطلاعاتی بود: بحرانی در شیوه دریافت، تفسیر، بازنشر و عمل بر اساس اطلاعات. جوانانی که در مرکز این رخدادها قرار داشتند، عمدتاً در فضایی شکل گرفته‌اند که کنش اجتماعی از طریق شبکه‌های اجتماعی سازمان می‌یابد، هیجان بر تحلیل، پیشی می‌گیرد، و سرعت گردش اطلاعات فرصت تأمل را از میان می‌برد. در چنین شرایطی، اعتراض می‌تواند به سرعت به خشونت گذار کند؛ نه الزاماً به دلیل ماهیت مطالبات، بلکه به دلیل معماری اطلاعاتی که این مطالبات در آن جریان پیدا می‌کند.

از این رو، برای فهم چرایی و چگونگی گذار اعتراض به خشونت، لازم است به سراغ چارچوب‌هایی برویم که رفتار انسان را در بستر اطلاعات تحلیل می‌کنند. نظریه‌ها و مدل‌های رفتار اطلاع‌یابی اجتماعی و مشارکتی، به‌ویژه مدل ارائه‌شده توسط شاه (۲۰۱۷)، امکان آن را فراهم می‌کنند که کنش‌های نسل زد را نه صرفاً به‌عنوان واکنش‌های سیاسی، بلکه به‌عنوان الگوهای خاصی از تعامل با اطلاعات بررسی کنیم. این رویکرد به ما این امکان را فراهم می‌کند که به این پرسش، پاسخ دهیم: چگونه الگوهای مشارکت اطلاعاتی، قدرت پیوندهای اجتماعی، سطح تعامل، و شیوه کاربست اطلاعات می‌تواند مسیر کنش جمعی را به سمت خشونت یا گفت‌وگو هدایت کند؟

این سخن سردبیر تلاشی است برای بررسی حوادث اخیر از دریچه رفتار اطلاع‌یابی اجتماعی و مشارکتی؛ تلاشی برای نشان دادن اینکه بحران امروز، بیشتر بحران در سپهر اطلاعاتی است تا چیزی دیگر. اگر ندانیم نسل جوان چگونه اطلاعات را دریافت، تفسیر و به کنش تبدیل می‌کند، هر سیاست‌گذاری اجتماعی یا فرهنگی در بهترین حالت ناقص خواهد بود. فهم این سازوکارها، نه تنها برای تحلیل رخدادهای گذشته، بلکه برای برنامه‌ریزی، سیاست‌گذاری، و اقدام در آینده، اساسی است.

۲- رفتار اطلاع‌یابی اجتماعی و مشارکتی: چارچوبی برای فهم کنش نسل زد

برای تحلیل کنش‌های جمعی در عصر شبکه‌ای، لازم است ابتدا بفهمیم انسان امروز چگونه اطلاعات را جستجو، تفسیر و به عمل اجتماعی تبدیل می‌کند. در ادبیات علم اطلاعات، یکی از چارچوب‌های مهم برای فهم این فرایند، مدل رفتار اطلاع‌یابی اجتماعی و مشارکتی^۱ است که توسط چراغ شاه^۲ (استاد و پژوهشگر دانشگاه واشنگتن در حوزه علوم اطلاعات) ارائه شده

1 . Shah

2 . Social and Collaborative Information Seeking: SCIS

3 . Chirag Shah: <https://ischool.uw.edu/people/faculty/profile/chirags>

است. این مدل بر این فرض استوار است که جستجوی اطلاعات دیگر یک فعالیت فردی و مستقل نیست؛ بلکه در جهان دیجیتال، فرآیندی اجتماعی، مشارکتی و شبکه‌ای است. در این چارچوب، افراد اطلاعات را نه تنها از منابع رسمی، بلکه از طریق تعامل با دیگران، شبکه‌های اجتماعی، گروه‌های آنلاین و روایت‌های جمعی به دست می‌آورند. تصمیم‌گیری‌های فردی در چنین فضایی، محصول یک ذهن منفرد نیست، بلکه نتیجه یک اکوسیستم اطلاعاتی مشترک است. به بیان ساده‌تر، ما امروز کمتر «به تنهایی فکر می‌کنیم» و بیشتر «در قالب شبکه، فکر می‌کنیم».

مدل شاه‌نشان می‌دهد که رفتار اطلاع‌یابی اجتماعی و مشارکتی را می‌توان در قالب چند مؤلفه کلیدی تحلیل کرد؛ مؤلفه‌هایی که مستقیماً با نحوه شکل‌گیری کنش‌های جمعی مرتبط‌اند:

۱-۲- نیت^۱

این مؤلفه به میزان آگاهانه بودن ورود افراد به فرایند جستجوی اطلاعات اشاره دارد. آیا فرد با هدف مشخص به دنبال اطلاعات می‌رود، یا در جریان سیال شبکه‌ها به‌طور تصادفی در معرض اطلاعات قرار می‌گیرد؟ در فضای شبکه‌ای، بخش زیادی از دریافت اطلاعات حاصل مواجهه ناخواسته و غیرهدفمند است؛ وضعیتی که زمینه‌ساز واکنش‌های سریع و کم‌تأمل می‌شود.

۲-۲- سطح فعالیت^۲

سطح فعالیت نشان می‌دهد افراد تا چه اندازه در تولید، بازنشر و مشارکت اطلاعاتی فعال‌اند. نسل زد معمولاً سطح فعالیت بالایی دارد؛ آنان صرفاً مصرف‌کننده اطلاعات نیستند، بلکه تولیدکننده و توزیع‌کننده آن نیز هستند. این ویژگی می‌تواند هم ظرفیت آگاهی‌بخشی داشته باشد و هم امکان تشدید هیجانات جمعی را فراهم کند.

۳-۲- زمان‌مندی^۳

این مؤلفه به هم‌زمانی یا غیرهم‌زمانی تعاملات اطلاعاتی اشاره دارد. شبکه‌های اجتماعی تصمیم‌گیری را به لحظه اکنون، فشرده می‌کنند. فاصله میان دریافت اطلاعات و واکنش اجتماعی به حداقل می‌رسد. در چنین شرایطی، فرصت تأمل، بازنگری و ارزیابی صحت اطلاعات کاهش می‌یابد.

-
- 1 . Intention
  - 2 . Activity Level
  - 3 . Temporality

۲-۴- مکان و هم مکانی^۱

امروز بسیاری از کنش‌های جمعی بدون حضور فیزیکی شکل می‌گیرند. افراد در مکان‌های جداگانه، اما در یک فضای اطلاعاتی مشترک، به کنش هم‌زمان، دست می‌زنند. این ویژگی باعث می‌شود تجمعات و حرکت‌های جمعی پیش از آن‌که در خیابان شکل بگیرند، در شبکه‌ها سازمان یابند.

۲-۵- نقش‌ها و انعطاف‌پذیری نقش^۲

در یک اکوسیستم اطلاعاتی سالم، افراد نقش‌های متنوعی ایفا می‌کنند: تحلیل‌گر، منتقد، پرسشگر، یا تولیدکننده محتوا. اما در فضای قطبی، نقش‌ها به بازنشرکننده‌های هیجانی تقلیل می‌یابد. کاهش انعطاف‌پذیری نقش، یکی از زمینه‌های تشدید تک‌صدایی و حذف گفت‌وگو است.

۲-۶- سطح آگاهی از دیگران^۳

این مؤلفه به میزان اطلاع افراد از کنش‌های دیگران در شبکه اشاره دارد. آگاهی مداوم از رفتار جمعی می‌تواند فشار اجتماعی ایجاد کند؛ فشاری که فرد را به همراهی با جریان غالب سوق می‌دهد، حتی اگر در درون خود تردید داشته باشد.

۲-۷- تعامل و شدت ارتباطات^۴

شدت تعاملات شبکه‌ای، سرعت انتقال هیجان را افزایش می‌دهد. اطلاعات در چنین محیطی تنها منتقل نمی‌شود؛ بلکه بار احساسی آن نیز تکثیر می‌شود. این تکثیر هیجان، یکی از عوامل مهم در گذار سریع از اعتراض به خشونت است.

۲-۸- قدرت پیوندهای اجتماعی^۵

پیوندهای ضعیف و موقتی، که مشخصه بسیاری از ارتباطات دیجیتال‌اند، دامنه مشارکت را افزایش می‌دهند، اما حس مسئولیت فردی را کاهش می‌دهند. در جمع‌های بزرگ و ناشناس، افراد رفتارهایی انجام می‌دهند که در روابط نزدیک و پایدار هرگز انجام نمی‌دهند.

۲-۹- توازن منافع^۶

برداشت افراد از عدالت یا بی‌عدالتی در تقسیم منافع، نقش مهمی در جهت‌گیری کنش جمعی دارد. شبکه‌های اجتماعی می‌توانند این برداشت را تشدید یا تحریف کنند.

1 . Co-location

2 . User Roles

3. Awareness

4 . Interaction & Communication

5 . Tie Strength

6 . Benefit Balance

۲-۱۰- کاربست اطلاعات^۱

مهم‌ترین مؤلفه، توانایی تحلیل و استفاده عقلانی از اطلاعات است. دریافت اطلاعات فراوان، بدون مهارت کاربست، می‌تواند به تصمیم‌گیری‌های خطرناک منجر شود. این همان نقطه‌ای است که بحران اطلاعاتی به بحران اجتماعی تبدیل می‌شود.

این مدل به ما این امکان را فراهم می‌کند تا حوادث اجتماعی را نه صرفاً به‌عنوان واکنش‌های سیاسی، بلکه به‌عنوان نتیجه الگوهای خاص تعامل با اطلاعات ببینیم. اگر بدانیم نسل جوان چگونه در این مؤلفه‌ها عمل می‌کند، می‌توانیم بهتر بفهمیم چرا یک روایت شبکه‌ای می‌تواند در مدت کوتاهی به کنش خیابانی و حتی خشونت منجر شود.

۳- نتایج پژوهش و تحلیل مخاطرات رفتار اطلاع‌یابی نسل زد

برای عبور از تحلیل‌های کلی و رسیدن به تصویری شواهدمحور از وضعیت نسل جوان در اکوسیستم اطلاعاتی امروز، می‌توان به نتایج یک مطالعه میدانی دانشگاهی استناد کرد که به‌طور مستقیم رفتار اطلاع‌یابی اجتماعی و مشارکتی نسل زد را بررسی کرده است. این داده‌ها برگرفته از پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته علم اطلاعات و دانش‌شناسی سرکار خانم رقیه محمودی، تحت عنوان «بررسی رفتار اطلاع‌یابی مشارکتی در بین نسل زد با تأکید بر پدیده جستجوی اجتماعی: مطالعه موردی دانشجویان کارشناسی دانشگاه تبریز» است. استاد راهنمای کار نگارنده این متن، و استاد مشاور دکتر افشین حمدی‌پور هستند. این پایان‌نامه در مهر ۱۴۰۴ در گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه تبریز، دفاع شده است.

داده‌های این پژوهش در شهریور ۱۴۰۴ و پیش از رخدادهای دی‌ماه ۱۴۰۴ گردآوری شده است؛ به عبارت دیگر، این داده‌ها بازتاب‌دهنده وضعیت عادی و روزمره رفتار اطلاعاتی دانشجویان بوده و تحت تأثیر بحران اخیر، گردآوری نشده‌اند. جامعه آماری پژوهش شامل دانشجویان کارشناسی دانشگاه تبریز در بازه سنی ۱۸ تا ۲۶ سال (که دامنه زمانی نسل زد را پوشش می‌دهد) بوده است. از میان ۸۷۵۹ دانشجو، ۳۶۸ نفر به روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای انتخاب شدند. ابزار پژوهش پرسشنامه مبتنی بر مدل رفتار اطلاع‌یابی اجتماعی و مشارکتی شاه بود (شاه، ۲۰۱۷).

نتایج این پژوهش تصویری هشداردهنده از وضعیت رفتار اطلاعاتی نسل زد ارائه می‌دهد که به شرح زیر ارائه می‌شوند:

۳-۱- سطح فعالیت بالا، کاربست اطلاعات پایین

نسل زد مورد بررسی در این پژوهش، در مؤلفه «سطح فعالیت اطلاعاتی» میانگین نزدیک به ۴ از ۵ کسب کردند؛ یعنی به شدت فعال در جستجو، اشتراک گذاری و تعامل اطلاعاتی هستند. اما در مقابل، مؤلفه «کاربست اطلاعات» پایین‌ترین میانگین را داشت و نزدیک به مرز میانی مقیاس قرار گرفت.

این شکاف میان فعالیت بالا و تحلیل پایین یکی از مهم‌ترین نقاط آسیب است. پژوهش‌های بین‌المللی نیز نشان می‌دهد که مشارکت دیجیتال گسترده بدون سواد اطلاعاتی انتقادی می‌تواند به تکثیر اطلاعات نادرست و رفتارهای هیجانی جمعی منجر شود (بنت و سگربرگ، ۲۰۱۲؛ سانستاین، ۲۰۱۸، لیوینگستون). در چنین شرایطی، کاربران بیشتر در چرخه بازنشر گرفتار می‌شوند تا در فرایند ارزیابی.

۳-۲- پیوندهای ضعیف و مسئولیت‌گریزی شبکه‌ای

یافته‌های پژوهش نشان داد که «قدرت پیوندهای اجتماعی» در تعاملات اطلاعاتی نسل زد مورد بررسی، پایین‌تر از سطح متوسط است. این بدان معناست که بسیاری از روابط شبکه‌ای، موقتی، سطحی و موقعیتی‌اند (بوید، ۲۰۱۴). نظریه پیوندهای ضعیف گرانواتر نشان می‌دهد که چنین شبکه‌هایی دامنه انتشار اطلاعات را افزایش می‌دهند، اما حس مسئولیت فردی را کاهش می‌دهند (گرانواتر، ۱۹۷۳).

این ویژگی در بستر اعتراضات می‌تواند به شکل‌گیری اجتماعاتی بینجامد که در آن‌ها کنش فردی در دل جمع، حل می‌شود و افراد پیامدهای اخلاقی و انسانی رفتار خود را کمتر متوجه خویش می‌دانند.

۳-۳- سرعت بالا، تأمل پایین

مؤلفه زمان‌مندی در این پژوهش نشان داد که نسل زد مورد بررسی، تمایل بالایی به تعاملات هم‌زمان و فوری دارند. این الگو با معماری شبکه‌های اجتماعی همخوان است؛ جایی که تصمیم‌گیری در لحظه رخ می‌دهد. کاهش فاصله میان دریافت اطلاعات و اقدام اجتماعی، فرصت تفکر انتقادی را محدود می‌کند (شاه، ۲۰۱۷).

در بحران‌های اجتماعی، این الگو می‌تواند به گذار سریع اعتراض به خشونت کمک کند. تصمیم‌هایی که در شرایط عادی نیازمند بررسی طولانی‌اند، در فضای هیجانی شبکه‌ها در چند ثانیه اتخاذ می‌شوند.

۳-۴- حساسیت بالا به عدالت، آسیب‌پذیری در برابر روایت‌های قطبی

یکی از یافته‌های مثبت پژوهش، میانگین نسبتاً بالای مؤلفه «توازن منافع» بود. نسل زد مورد بررسی، حساسیت بالایی نسبت به عدالت و تقسیم منافع نشان دادند. اما همین حساسیت، در مواجهه با اطلاعات قطبی یا دژاطلاعات، می‌تواند به ادراک‌های اغراق‌آمیز از بی‌عدالتی تبدیل شود.

پژوهش‌های مربوط به اطلاعات کاذب نشان می‌دهد که روایت‌های احساسی و اخلاقی، سریع‌تر از اطلاعات خنثی منتشر می‌شوند (و ثوقی، روی، و آرال، ۲۰۱۸). در چنین فضایی، نسل جوان ممکن است بر اساس ادراکات تحریف‌شده، تصمیم‌گیری کند.

۳-۵- شکاف میان تعامل و تفکر انتقادی

نسل زد مورد بررسی، در مؤلفه‌های تعامل و ارتباطات، میانگین بالایی داشتند؛ یعنی شبکه‌های ارتباطی فعال و گسترده‌ای دارند. اما انعطاف‌پذیری نقش‌ها پایین بود. این بدان معناست که بسیاری از کاربران بیشتر بازنشرکننده‌اند تا تحلیل‌گر. در یک اکوسیستم سالم، حضور نقش‌های تحلیلی برای جلوگیری از افراط ضروری است. غیبت این نقش‌ها می‌تواند فضای شبکه را به اتاق پژواک، تبدیل کند؛ محیطی که در آن صداهای متفاوت حذف می‌شوند و روایت‌های افراطی تقویت می‌شوند (سانستاین، ۲۰۱۸).

۳-۶- از الگوی اطلاعاتی تا پیامد انسانی

وقتی این یافته‌ها در کنار آمار رسمی تلفات اعتراضات اخیر، قرار می‌گیرد روشن می‌شود که مسئله صرفاً یک بحث دانشگاهی نیست. رفتار اطلاع‌یابی نسل جوان، اگر بدون سواد انتقادی و نظام حمایتی مناسب رها شود، می‌تواند به پیامدهایی منجر شود که هزینه آن را جامعه با جان انسان‌ها می‌پردازد. این پژوهش نشان می‌دهد که نسل زد نه نسلی بی‌تفاوت، بلکه نسلی بسیار فعال، حساس و مشارکت‌جو است. خطر در خود این ویژگی‌ها نیست؛ خطر در فقدان سازوکارهایی است که این انرژی اطلاعاتی را به سمت تحلیل، گفت‌وگو و مسئولیت اجتماعی هدایت کند.

۴- بحث و نتیجه‌گیری: بحران اطلاعات، بحران کنش

آنچه از کنار هم گذاشتن یافته‌های پژوهشی، تحلیل رفتار اطلاع‌یابی نسل زد و رخدادهای دی‌ماه برمی‌آید، این است که جامعه امروز با نوعی بحران دوگانه، روبه‌رو است: بحران در سپهر اطلاعات و بحران در تبدیل اطلاعات به کنش اجتماعی.

در عصر شبکه‌ای، اطلاعات دیگر صرفاً بازنمایی واقعیت نیست؛ خود اطلاعات تبدیل به واقعیت اجتماعی می‌شود. آنچه افراد می‌بینند، می‌خوانند و بازنشر می‌کنند، چارچوب ادراک آنان از جهان را شکل می‌دهد. کاستلز این وضعیت را «قدرت شبکه‌ها در ساختن واقعیت» می‌نامد (کاستلز، ۲۰۱۵). نسل زد، نخستین نسلی است که از کودکی در این معماری اطلاعاتی رشد کرده است. برای این نسل، مرز میان تجربه زیسته و تجربه رسانه‌ای، بسیار باریک است.

یافته‌های پژوهش دانشگاهی مورد اشاره نشان می‌دهد که این نسل دارای سطح بالایی از مشارکت اطلاعاتی است، اما در کاربست تحلیلی اطلاعات با ضعف مواجه است. این شکاف، دقیقاً همان نقطه‌ای است که می‌تواند یک اکوسیستم اطلاعاتی را از حالت آگاهی‌بخش به حالت بحران‌زا تبدیل کند. مشارکت گسترده بدون مهارت ارزیابی، زمینه تکثیر دژاطلاعات را فراهم می‌کند. پژوهش‌های جهانی نشان داده‌اند که اطلاعات نادرست سریع‌تر، گسترده‌تر و عمیق‌تر از اطلاعات درست منتشر می‌شوند (و ثوقی، روی، و آرال، ۲۰۱۸). در چنین محیطی، کاربران فعال‌تر، ناخواسته به موتور انتشار روایت‌های تحریف‌شده تبدیل می‌شوند.

وقتی این چرخه با هیجان جمعی، فشار شبکه‌ای و پیوندهای اجتماعی ضعیف ترکیب می‌شود، نتیجه می‌تواند گذار سریع اعتراض به خشونت باشد (تونج، ۲۰۱۷). این پدیده نه منحصر به ایران، بلکه یک الگوی جهانی در جوامع شبکه‌ای است (بنت و سگربرگ، ۲۰۱۲). اما در هر جامعه‌ای، شدت پیامدها به میزان آمادگی آن جامعه برای مدیریت بحران اطلاعاتی، بستگی دارد.

آمار رسمی جان‌باختگان وقایع اخیر، نشان می‌دهد که مسئله از سطح نظری فراتر رفته و به یک بحران انسانی بدل شده است. این ارقام پرسشی بنیادین پیش روی ما می‌گذارد: چگونه اطلاعات می‌تواند به مرگ منجر شود؟

پاسخ در فهم این نکته نهفته است که اطلاعات صرفاً محتوا نیست؛ اطلاعات کنش می‌سازد. سازمان جهانی بهداشت در بحران کرونا برای نخستین بار هشدار داد که بشر با «همه‌گیری اطلاعاتی» روبه‌رو است؛ وضعیتی که در آن اطلاعات نادرست می‌تواند جان انسان‌ها را بگیرد.

این هشدار امروز در حوزه کنش اجتماعی نیز مصداق پیدا کرده است. ما تحت تأثیر اطلاعاتی زندگی می‌کنیم که دریافت می‌کنیم، و کیفیت این اطلاعات، کیفیت تصمیم‌های ما را تعیین می‌کند.

اگر نسل جوان در محیطی رشد کند که در آن سرعت بر دقت، هیجان بر تحلیل و بازنشر بر تفکر انتقادی، غلبه داشته باشد، جامعه ناگزیر با چرخه‌های مکرر بحران مواجه خواهد شد. مسئله اصلی نه خود شبکه‌های اجتماعی است و نه ذات نسل زد؛ بلکه فقدان نظام حکمرانی اطلاعاتی است که بتواند سواد اطلاعاتی، مسئولیت شبکه‌ای و تفکر انتقادی را به‌طور نظام‌مند تقویت کند.

از این منظر، اعتراضات اخیر را می‌توان به‌عنوان نشانه‌ای از یک هشدار بزرگ‌تر دید. در واقع، جامعه‌ای که معماری اطلاعاتی خود را مدیریت نکند، ناچار است هزینه آن را در خیابان پردازد.

سخن سردبیر:

نسل زد در اکوسیستم
اشباع...

۵- پیشنهادهای اجرایی و سیاستی: بازتعریف رابطه نسل زد با اکوسیستم اطلاعاتی

اگر یافته‌های این پژوهش را در چارچوب مدل رفتار اطلاع‌یابی اجتماعی و مشارکتی شاه تفسیر کنیم، تصویری دوگانه از نسل زد به دست می‌آید: نسلی با سطح بالای فعالیت، تعامل و مشارکت اطلاعاتی، اما با ضعف نسبی در کاربست تحلیلی اطلاعات، پیوندهای اجتماعی پایدار و انعطاف نقش‌های مشارکتی. این ترکیب به معنای کمبود انرژی اجتماعی نیست؛ بلکه نشان‌دهنده مازاد انرژی بدون ساختار هدایت‌کننده است. بنابراین مسئله اصلی، خود نسل زد نیست، بلکه نحوه جای‌دادن این نسل در معماری اجتماعی، اطلاعاتی و حکمرانی است.

۵-۱- پیشنهادهایی برای نسل زد

یافته‌های پژوهش نشان داد که نسل زد در مؤلفه‌های «سطح فعالیت»، «تعامل» و «شدت ارتباطات» نمره بالایی دارد. این یعنی ظرفیت مشارکت، تولید محتوا و حضور در شبکه برای این نسل یک نقطه قوت واقعی است. سیاست اصلاحی نباید این ویژگی را تضعیف کند؛ بلکه باید آن را به سمت مشارکت آگاهانه هدایت کند. ضعف مشاهده‌شده در مؤلفه «استفاده از اطلاعات» نشان می‌دهد که مسئله اصلی کیفیت پردازش اطلاعات است، نه کمیت آن.

نسل زد نیازمند گذار از مشارکت هیجانی به مشارکت تأملی است. این گذار زمانی رخ می‌دهد که خود جوانان آگاه شوند هر بازنشر، بخشی از ساخت واقعیت اجتماعی است. در مدل رفتار اطلاع‌یابی اجتماعی و مشارکتی، نیت آگاهانه یکی از پایه‌های کنش اطلاعاتی است. تقویت نیت آگاهانه یعنی تبدیل واکنش سریع به تصمیم مسئولانه. نسل زد باید بیاموزد که مکث،

بخشی از مشارکت است، نه نشانه انفعال. مهارت تأخیر در واکنش، در یک محیط شبکه‌ای سریع، به یک فضیلت شناختی تبدیل می‌شود.

همچنین ضعف در «انعطاف نقش» که در یافته‌های پژوهش دیده شد، نشان می‌دهد نسل زد، کمتر فرصت تجربه نقش‌های اجتماعی متنوع را داشته است. تمرین نقش‌های متفاوت در پروژه‌های جمعی، فعالیت‌های داوطلبانه و مسئولیت‌های واقعی اجتماعی، می‌تواند این ضعف را جبران کند. البته باید توجه داشت که هدف این پیشنهاد، محدود کردن نسل زد نیست؛ بلکه هدف، تبدیل مشارکت دیجیتال به بلوغ اجتماعی است.

۲-۵- پیشنهادهایی برای خانواده‌ها

پژوهش نشان داد که «قدرت پیوندهای اجتماعی» نسل زد پایین‌تر از حد مطلوب است. خانواده، نخستین نهاد ترمیم‌کننده این ضعف است. اما ترمیم پیوند اجتماعی از مسیر کنترل عبور نمی‌کند؛ از مسیر گفت‌وگو عبور می‌کند. خانواده باید به محیطی تبدیل شود که در آن اطلاعات تحلیل می‌شود، نه صرفاً مصرف.

وقتی نسل زد درباره خبر، شایعه و روایت در خانه گفت‌وگو می‌کند، مؤلفه «آگاهی» در مدل رفتار اطلاع‌یابی اجتماعی و مشارکتی، تقویت می‌شود؛ یعنی فرد می‌آموزد که اطلاعات را در شبکه‌ای از دیدگاه‌ها ببیند، نه در یک خط مستقیم. این فرآیند، توان تحلیل را بالا می‌برد و واکنش‌های هیجانی را کاهش می‌دهد.

ضعف در انعطاف نقش نیز در سطح خانواده، قابل اصلاح است. وقتی جوان در خانواده نقش تصمیم‌گیر، مشورت‌دهنده یا مسئول پروژه‌های کوچک را تجربه می‌کند، مهارت جابه‌جایی نقش اجتماعی در او شکل می‌گیرد. این تجربه مستقیماً به رفتار او در فضاهای اجتماعی بزرگ‌تر منتقل می‌شود. خانواده در این معنا، نخستین آزمایشگاه حکمرانی مشارکتی است.

۳-۵- پیشنهادهایی برای نظام حکمرانی

یافته‌های پژوهش نشان داد که نسل زد در مؤلفه «قصد مشارکت» و «سطح فعالیت» قوی است، اما این انرژی در ساختار رسمی جای مشخصی ندارد. از سوی دیگر وقتی مشارکت نهادینه نشود، به کنش انفجاری تبدیل می‌شود. بنابراین مسئله حکمرانی، نباید صرفاً کنترل نسل زد باشد؛ بلکه مسئله و تمرکز اصلی باید ایجاد کانال (های) رسمی برای جلب مشارکت آن‌ها باشد.

نظام حکمرانی باید نسل زد را از موضوع سیاست به بازیگر سیاست تبدیل کند. شوراهای مشورتی جوانان، پلتفرم‌های رسمی مشارکت دیجیتال، سازوکارهای قانونی اعتراض مدنی و گفت‌وگوی مستقیم با نهادهای تصمیم‌گیر، ابزارهای پیشگیری از بحران‌اند. این سازوکارها

مؤلفه «توازن منافع» را تقویت می‌کنند؛ یعنی جوان احساس می‌کند در توزیع قدرت و صدا سهم دارد.

از سوی دیگر، ضعف در «استفاده از اطلاعات»، فقط مسئله فردی نیست؛ بلکه در بازتاب ضعف در گردش اطلاعات رسمی است. وقتی اطلاعات رسمی دیر یا غیرشفاف منتشر می‌شود، دژاطلاعات جای آن را می‌گیرد. حکمرانی اطلاعاتی یعنی افزایش سرعت، شفافیت و قابلیت اعتماد اطلاعات. از برآیند این اقدامات، سرمایه اجتماعی نیز تولید می‌شود.

همچنین ضعف در «قدرت اتصال» نشان می‌دهد که جامعه نیازمند فضاهاى جمعی جدید است؛ فضاهاىی که همکاری واقعی را جایگزین اتصال صرف دیجیتال کند. سیاست فرهنگی بدون بازسازی فضاهاى مشارکتی واقعی، نمی‌تواند رفتار شبکه‌ای نسل جوان را مدیریت کند. نسل زد باید تجربه همکاری ملموس، پروژه مشترک و مسئولیت اجتماعی واقعی داشته باشد.

نهایت اینکه نسل فعلی با این ابعاد، مشخصه‌ها و چالش‌ها نیازمند بازطراحی بنیادین در نظام آموزش رسمی و غیررسمی است؛ نظامی که به‌طور ساختاری سواد اطلاعاتی، تفکر انتقادی، بلوغ رسانه‌ای، مهارت تصمیم‌گیری تأملی و مشارکت مسئولانه در اکوسیستم دیجیتال را در کانون برنامه‌ریزی آموزشی قرار دهد.

۶- جمع‌بندی

بحران اخیر نشان داد که مسئله جامعه، حضور نسل زد در فضای شبکه نیست؛ مسئله، نبود ساختارهایی است که بتواند انرژی اطلاعاتی این نسل را به کنش اجتماعی پایدار تبدیل کند. نسلی که سطح فعالیت بالایی دارد اما کاربست تحلیلی اطلاعاتش ضعیف است، اگر رها شود، دچار واکنش هیجانی می‌شود. نسلی که پیوند اجتماعی پایدار ندارد، در جمع‌های ناشناس، رفتار پرخطرتر نشان می‌دهد. نسلی که نقش رسمی در ساختار ندارد، خیابان را جایگزین نهاد می‌کند.

اما اگر همان نسل، در ساختار رسمی دیده شود، اگر به او نقش داده شود، اگر اطلاعات معتبر دریافت کند و اگر پیوند اجتماعی واقعی تجربه کند، می‌تواند به قوی‌ترین موتور سرمایه اجتماعی تبدیل شود.

منابع و ماخذ

پایگاه خبری آفتاب (۸ بهمن ۱۴۰۴). آماری از اعتراضات دی ماه ۱۴۰۴؛ چه افرادی بودند و چه می‌خواستند؟. پایگاه خبری آفتاب. <https://aftabnews.ir/004LNq>

بنیاد شهید و امور ایثارگران (اول بهمن ۱۴۰۴). تعداد شهدای حملات تروریستی و مسلحانه اخیر اعلام شد. پایگاه اطلاع رسانی بنیاد شهید و امور ایثارگران. <https://isaar.ir/ZCR3>

محمودی، رقیه (۱۴۰۴). بررسی رفتار اطلاع یابی مشارکتی در بین نسل زد با تأکید بر پدیده جستجوی اجتماعی: مطالعه موردی دانشجویان کارشناسی دانشگاه تبریز [پایان نامه کارشناسی ارشد منتشر نشده]. گروه علم اطلاعات و دانش شناسی دانشگاه تبریز.

Bennett, W. L., & Segerberg, A. (2012). The logic of connective action: Digital media and the personalization of contentious politics. *Information, Communication & Society*, 15(5), 739–768. <https://doi.org/10.1080/1369118X.2012.670661>

Boyd, d. (2014). *It's complicated: The social lives of networked teens*. Yale University Press.

Castells, M. (2015). *Networks of outrage and hope: Social movements in the Internet age* (2nd ed.). Polity Press.

Eldridge, A. (2026, February 17). Generation Z. *Encyclopedia Britannica*. <https://www.britannica.com/topic/Generation-Z>

Livingstone, S. (2019). Audiences in an age of datafication: Critical questions for media research. *Television & New Media*, 20(2), 170–183. <https://doi.org/10.1177/1527476418811118>

Shah, C. (2017). *Social information seeking: Leveraging the wisdom of crowds*. Cambridge University Press. <https://link.springer.com/book/10.1007/978-3-319-56756-3>

Twenge, J. M. (2017). *iGen: Why today's super-connected kids are growing up less rebellious, more tolerant, less happy, and completely unprepared for adulthood*. Atria Books.

Vosoughi, S., Roy, D., & Aral, S. (2018). The spread of true and false news online. *Science*, 359(6380), 1146–1151. <https://www.science.org/doi/abs/10.1126/science.aap9559>

World Health Organization. (2020). *Managing the COVID-19 infodemic: Promoting healthy behaviours and mitigating the harm from misinformation and disinformation*. <https://www.who.int/news/item/23-09-2020-managing-the-covid-19-infodemic>

